

ВІСНИК

Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: психологія

Електронне наукове фахове видання

*Засновник: Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького*

Рік заснування: 2009

Періодичність: 5 разів на рік

*Включено до Переліку електронних фахових видань України у галузі
психологічних наук : Наказ Міністерства освіти і науки України
від 13.07.2015 № 747*

Випуск 3

2017

м. Хмельницький

ЗМІСТ

БАЛАБАНОВА Ксенія

Жизнеспособность лиц рискоопасных профессий в психологическом обеспечении их профессиональной деятельности

ГРИЦИНА Олег

Психологічна стійкість керівника органу охорони державного кордону як предмет досліджень

КАРГІНА Наталія

Співвідношення параметрів психологічного благополуччя та ідентичності особистості

КОВАЛЕНКО-КОБИЛЯНСЬКА Ірина

Мотивація до реалізації інтелектуального потенціалу в завершальному періоді онтогенезу

КУЗНЄЦОВА Оксана

Адаптивні механізми інноваційної особистості

***ПРИХОДЬКО Ігор, МАЦЕГОРА Яніна,
КОЛЕСНІЧЕНКО Олександр, БАЙДА Максим***

Експрес-опитувальник «дезадаптивність»: розроблення, апробація, психометричні показники

ФУРМАН Анатолій

Засновки психологічного пізнання: від методології до методологування

ЯТЧУК Марія

Тренінг формування психологічної компетентності у працівників Державної кримінально-виконавчої служби України: перша – друга сесія

***Рекомендовано до публікації рішенням ученої ради Національної академії
Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького
від 21 вересня 2017 року, протокол № 2***

Галузь науки: психологічні науки

Мова видання: українська, російська

Головний редактор: д-р психол. наук, проф. Волобуєва О. Ф.

Відповідальний секретар: канд. психол. наук, с.н.с. Франчук Ю. В.

Члени редколегії:

д-р психол. наук, проф. Лефтеров В. О., д-р психол. наук, проф. Матеюк О. А.,
д-р психол. наук, проф. Осьодло В. І., д-р психол. наук, проф. Потапчук Є. М.,
д-р психол. наук, проф. Сафін О. Д., д-р психол. наук, проф. Томчук М. І.,
д-р психол. наук, с.н.с. Олексієнко С. Б., д-р психол. наук, доц.
Олександренко К. В., канд. психол. наук, с.н.с. Андрощук О. Ю.

Адреса редакції: Національна академія Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького, вул. Шевченка, 46,
м. Хмельницький, 29003

Тел.: (0382) 65-05-93

E-mail: franchuk678@gmail.com

ЗМІСТ

БАЛАБАНОВА Ксенія

Жизнеспособность лиц рискоопасных профессий в психологическом обеспечении их профессиональной деятельности

ГРИЦИНА Олег

Психологічна стійкість керівника органу охорони державного кордону як предмет досліджень

КАРГІНА Наталія

Співвідношення параметрів психологічного благополуччя та ідентичності особистості

КОВАЛЕНКО-КОБИЛЯНСЬКА Ірина

Мотивація до реалізації інтелектуального потенціалу в завершальному періоді онтогенезу

КУЗНЄЦОВА Оксана

Адаптивні механізми інноваційної особистості

***ПРИХОДЬКО Ігор, МАЦЕГОРА Яніна,
КОЛЕСНІЧЕНКО Олександр, БАЙДА Максим***

Експрес-опитувальник «дезадаптивність»: розроблення, апробація, психометричні показники

ФУРМАН Анатолій

Засновки психологічного пізнання: від методології до методологування

ЯТЧУК Марія

Тренінг формування психологічної компетентності у працівників Державної кримінально-виконавчої служби України: перша – друга сесія

Ігор ПРИХОДЬКО,

доктор психологічних наук, професор,
Національна академія Національної гвардії України, м. Харків

Яніна МАЦЕГОРА,

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник,
Національна академія Національної гвардії України, м. Харків

Олександр КОЛЕСНІЧЕНКО,

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник,
Національна академія Національної гвардії України, м. Харків

Максим БАЙДА,

Національна академія Національної гвардії України, м. Харків

ЕКСПРЕС-ОПИТУВАЛЬНИК «ДЕЗАДАПТИВНІСТЬ»:

РОЗРОБЛЕННЯ, АПРОБАЦІЯ, ПСИХОМЕТРИЧНІ ПОКАЗНИКИ

Статтю присвячено проблемі розроблення, апробації та визначення психометричних показників експрес-опитувальника «Деадаптивність» в структурі опитувальників «Адаптивність» та «Адаптивність 200». Наведено докладний аналітичний огляд розробки багаторівневого особистісного опитувальника «Адаптивність» (автор А. Г. Маклаков). Розроблена методика має форму експрес-опитувальника, деякі твердження децю спрощенні, переформульовані, у результаті чого зміст шкал став більш рельєфний, проте й більш «прозорий» для обстежуваних. Представлені результати стандартизації, які були зведені до співвіднесення показників за загальною шкалою «Деадаптивність» з показником особистісного адаптаційного потенціалу, у зв'язку з тим, що розроблювальна методика є експрес-опитувальником.

Ключові слова: адаптація, військовослужбовець, опитувальник, поведінкова регуляція, суїцидальна спроба, комунікативний потенціал, моральна нормативність.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Опублікований у 1994 році А. Г. Маклаковим багаторівневий особистісний опитувальник «Адаптивність» зайняв своє гідне місце серед психодіагностичного інструментарію військових психологів, одним із завданням яких є професійний

психологічний відбір та адаптація новобранців до умов несення служби. Подальші дослідження автора дозволили у 2001 р. опублікувати статтю, в якій доводилась можливість використання особистісного адаптаційного потенціалу (далі – ОАП) – інтегрального показника за методикою «Адаптивність» – для диференціації військовослужбовців за ступенем стійкості до впливу психоемоційних стресорів, що надало можливість вирішувати завдання прогнозування ефективності діяльності військовослужбовців в екстремальних умовах.

На початку двотисячних опитувальник було адаптовано до української вибірки, перш за все, вибірки українських правоохоронців. У 2010 році в науково-дослідній лабораторії морально-психологічного супроводження службово-бойової діяльності Національної гвардії України (далі – НГУ) науково-дослідного центру НГУ було здійснено його рестандартизацію для вибірки військовослужбовців НГУ та внесено до автоматизованого психодіагностичного мультикомплексу «Психодіагностика» (субкомплексу «Професійний психологічний відбір»). З цього часу опитувальник «Адаптивність» увійшов у практику постійного використання психологів НГУ. Його офіційний статус у якості психодіагностичного інструментарію психологів НГУ з 2017 р. закріплений інструкцією «Про порядок організації та здійснення професійного-психологічного відбору у Національній гвардії України», затвердженою наказом Командувача НГУ від 31. 03. 2017 р. № 196.

З початком бойових дій на сході України серед військових психологів України отримала поширення модифікація методики А. Г. Маклакова «Адаптивність 200», яка здійснена С. В. Чермяніним та А. Ю. Кондратьєвим. На відміну від попередньої методики вона була доповнена рядом питань, які дозволили виділити в окремі шкали «Військово-професійну спрямованість», «Схильність до девіантних форм поведінки» та «Суїцидальний ризик», а в якості інтегрального показника розраховувати «Рівень стійкості до бойового стресу». Інструкцією «Про порядок організації та здійснення професійно-психологічного відбору у Національній гвардії

України» методику «Адаптивність 200» рекомендовано використовувати для психологічного вивчення призовників, військовослужбовців строкової військової служби, для професійного психологічного відбору кандидатів для проходження військової служби за контрактом, у військовому резерві та кандидатів для призначення на керівну (вищу) посаду, матеріально-відповідальні посади.

Попри багаторазово підтверджену в експериментальних дослідженнях і практичній діяльності ефективність методик «Адаптивність» та «Адаптивність 200», їх застосування в польових умовах з метою моніторингових обстежень військовослужбовців, які несуть службу в містах тимчасових дислокацій військових частин, визначення їх стійкості до бойового стресу є проблематичним через великий обсяг опитувальника і незручність «ручної» обробки результатів, що робить актуальним розробку експрес-опитувальника на основі вищезазначених методик.

Аналіз літератури за проблемою. Теоретичною основою методики, що розроблена А. Г. Маклаковим, було розуміння адаптації як постійного процесу активного пристосування до умов фізичного і соціального середовища, який стосується всіх рівнів функціонування людського організму і психіки. Ефективність адаптації залежить як від генетично обумовлених властивостей нервової системи, так і від умов виховання, а також від того, наскільки адекватно людина сприймає себе і свої соціальні зв'язки, наскільки адекватно порівнює свої потреби з наявними можливостями і усвідомлює мотиви своєї поведінки [3]. На переконання автора спотворене або недостатньо розвинене уявлення про себе веде до порушення адаптації, що може супроводжуватися підвищеною конфліктністю, нерозумінням своєї соціальної ролі, зниженням працездатності, погіршенням стану здоров'я. Випадки глибокого порушення адаптації можуть призводити до розвитку хвороб, зриву професійної діяльності, антисоціальних вчинків тощо.

Процес адаптації надзвичайно динамічний, його успіх багато в чому залежить від цілого ряду об'єктивних і суб'єктивних умов, функціонального

стану, соціального досвіду, життєвої установки тощо. Проте, на думку А. Г. Маклакова, можна виділити ряд особистісних характеристик, які відрізняються відносною стабільністю і багато в чому визначають успіх адаптації до різноманітних умов діяльності. До числа таких характеристик належить рівень нервово-психічної стійкості, особливості самооцінки особистості, відчуття своєї референтної значущості для оточуючих, рівень конфліктності, наявність побудованих взаємин з людьми, орієнтації на моральні норми спілкування та на групові норми, що прийняті у професійному колективі.

В якості «донора» для розроблюваної методики «Адаптивність» А. Г. Маклаковим було обрано стандартизований багатофакторний метод дослідження особистості (далі – СБМДО), який є адаптацією відомого ММРІ, яку здійснила Л.М. Собчик. Твердження методики «Адаптивність» відбиралися із СБМДО на основі логічного аналізу. Всього було відібрано 165 питань, узагальнюючи які автор розробив такі шкали, як «Нервово-психічна стійкість», «Самооцінка особистості», «Соціальна підтримка (особистісна референтність)», «Принципи міжособистісних контактів (конфліктність)», «Досвід спілкування (товариськість)», «Морально-етична орієнтація», «Групова ідентифікація (орієнтація на дотримання вимог колективу)». Змістовна валідність цих шкал була оцінена на основі залучення компетентних експертів (фахівців-психологів та психофізіологів). Емпірична валідизація здійснювалась на основі аналізу кореляційних зв'язків експериментальних шкал з тестом «Прогноз», СБМДО, методикою «Ситуації» [2].

На наступному етапі роботи над опитувальником А. Г. Маклаков проаналізував взаємозв'язки отриманих шкал і результати проведеного факторного аналізу, які дозволили об'єднати вказані шкали у три фактори другого порядку з відповідною інтерпретацією: «Поведінкова регуляція» («Нервово-психічна стійкість» (0,744), «Самооцінка особистості» (0,713), «Соціальна підтримка» (0,628)), «Комунікативний потенціал» («Принципи міжособистісних контактів (конфліктність)» (0,779), «Досвід спілкування

(товариськість)» (0,757)) та «Моральна нормативність» («Морально-етична орієнтація» (0,766), «Групова ідентифікація» (0,734)). Подальший аналіз довів, що фактори другого порядку взаємопов'язані і входять до одного фактору третього порядку, який було проінтерпретовано, як особистісний адаптаційний потенціал. Для визначення психометричних характеристик цього показника А. Г. Маклаков поділив вибірку з 300 осіб на три групи відповідно до рівня особистісного адаптаційного потенціалу та для кожної групи на основі результатів обстеження за допомогою СБМДО побудував усереднений профіль. Отримані результати засвідчили, що особи, віднесені до першої групи за показником особистісного адаптаційного потенціалу, мають оптимальний профіль (такий, який у найбільшій мірі відповідав загальноприйнятим нормативним значенням); до третьої – найгірші на статистично значущому рівні. Це дозволило автору зробити висновок, що реалізована в дослідженні експериментальна модель несе інформацію щодо відповідності загальноприйнятій психічній нормі.

Здійснене А. Г. Маклаковим співвідношення показників «Особистісного адаптаційного потенціалу» з успішністю професійного навчання та з ефективністю професійної діяльності міцно ввело багаторівневий особистісний опитувальник у ряди методик, призначених для професійного психологічного відбору. Подальші дослідження автора, присвячені визначенню показників особистісного адаптаційного потенціалу у льотчиків та моряків, які пережили екстремальні ситуації, сформували інтерес до цієї методики у фахівців, які займаються не лише питаннями професійного психологічного відбору та адаптації, а й реабілітацією, реадaptaцією учасників бойових дій.

Виклад результатів дослідження. Для розробки експрес-опитувальника «Дезадаптивність» в структурі опитувальників «Адаптивність» та «Адаптивність 200» за допомогою експертної оцінки було відібрано по 10 тверджень, що найбільш логічно пов'язані зі шкалами, до яких їх віднесено авторами. Так як розроблювана методика має форму експрес-опитувальника, то деякі твердження дещо спрощувалися, переформулювалися. У результаті

чого зміст шкал став більш рельєфний, проте й більш «прозорий» для обстежуваних. Відповідно, опитувальник розрахований на щире співпрацю обстежуваного з психологом, на відвертість обстежуваного. Відповідно до цього, шкала щирості стала «номінальна», її скорочено до 5 тверджень. Такі зміни цілком вкладаються у зміст поняття «експрес-опитувальник».

У результаті цього етапу роботи над експрес-опитувальником «Деадаптивність» були виділені наступні блоки тверджень (у дужках вказано, яким полюсом твердження працює на шкалу, зміст шкали наведено перед твердженнями у таблиці. Зміст вихідних шкал опитувальників «Адаптивність» та «Адаптивність 200» уточнено, виходячи із досліджень, проведених в рамках визначення наукових засад психологічного супроводження службово-бойової діяльності військовослужбовців НГУ):

Шкала «Щирість відповідей»

Шкала	Інтерпретація низьких значень	Інтерпретація високих значень
Щ	Схильність до соціально бажаних відповідей, низька відвертість. Низькі бали можуть також бути пов'язані з недовірливістю, настороженістю, тривожністю.	Орієнтація на співпрацю з психологом, прагнення відверто говорити про свої переживання та вчинки.

1. Щ (+) Буває, що я серджуся.
2. Щ (+) Бували випадки, що я не виконував обіцянок.
3. Щ (+) Бувало, що я говорив про речі, на яких не розуміюся.
4. Щ (+) Серед моїх знайомих є люди, які мені не подобаються.
5. Щ (+) Буває, що непристойний жарт викликає у мене сміх.

Шкала «Порушення поведінкової регуляції»

Шкала	Інтерпретація низьких значень	Інтерпретація високих значень
ПР	Високий рівень нервово-психічної стійкості та поведінкової регуляції, висока адекватна самооцінка, адекватне сприйняття дійсності	Низький рівень поведінкової регуляції, певна схильність до нервово-психічних зривів, порушення регулюючої функції емоційно-вольової сфери та самооцінки, зниження адекватності сприйняття дійсності.

1. ПР (+) Мені буває важко зосередитися на якому-небудь завданні або роботі (змінено на «Досить часто мені важко зосередитися на якомусь завданні або роботі»).
2. ПР (+) Іноді в мене виникає бажання ламати або трощити все навколо.
3. ПР (+) Бувало, що я цілими днями або навіть тижнями нічого не робив, бо не міг змусити себе взятися до роботи.
4. ПР (+) У мене часто болить голова (змінено на «Досить часто у мене болить голова»).
5. ПР (+) Мені буває важко приступити до виконання нового завдання або розпочати нову справу (змінено на «Часом мені буває важко приступити до виконання нового завдання або розпочати нову справу»).
6. ПР (+) Бувало, що я кидав розпочату справу, бо боявся не впоратися з нею.
7. ПР (+) Мені часто зауважують, що я запальний (змінено на «Останнім часом мені часто зауважують, що я запальний»).
8. ПР (+) Найчастіше я почуваю себе втомленим (змінено на «Нікому не довіряти – саме безпечно»).
9. ПР (+) У мене мало впевненості в собі (змінено на «Останнім часом я почуваюся невпевнено»).
10. ПР (-) Зазвичай зранку я просинаюся бадьорим і відчуваю, що відпочив.

Шкала «Вірогідність вчинення суїцидальних спроб»

Шкала	Інтерпретація низьких значень	Інтерпретація високих значень
СР	Впевненість в собі, своїх силах долати життєві труднощі, наявність перспектив у житті та зв'язків з оточенням, які утримують від здійснення суїцидальних спроб, формують додатковий резерв для додання негараздів.	Зневіра в собі, у своїй здатності долати життєві труднощі, глибоке почуття провини, тяжкі неприємні переживання, відчуття безперспективності, «безпросвітності» подальшого життя, відсутність близьких людей та друзів, які можуть надати емоційну та іншу підтримку. Вірогідність здійснення суїцидальних спроб, в тому числі і демонстративних, як «прохання» про допомогу.

1. СР (+) Тепер мені важко сподіватися на те, що я чого-небудь досягну в житті (змінено на «Зараз мені важко сподіватися на те, що я чого-небудь досягну в житті»).
2. СР (+) Часто у мене виникає відчуття, що я зробив щось не те або навіть щось погане.
3. СР (+) Іноді в мене буває відчуття, що я просто повинен нанести ушкодження собі або комусь іншому (змінено на «Часом в мене буває відчуття, що я просто повинен нанести ушкодження собі або комусь іншому»).
4. СР (+) Останнім часом у мене часто виникає бажання померти.
5. СР (+) Мені властиво так сильно переживати розчарування, що не можу змусити себе не думати про них.
6. СР (+) Якщо справа в мене йде погано, мені відразу хочеться все кинути.
7. СР (+) Здебільшого настрій у мене пригнічений.
8. СР (+) Іноді мені хочеться заснути і не прокинутися.
9. СР (+) Навіть серед людей я зазвичай відчуваю себе самотнім.
10. СР (+) Майбутнє здається мені безнадійним.

Шкала «Втрата комунікативного потенціалу»

Шкала	Інтерпретація низьких значень	Інтерпретація високих значень
КП	Високий рівень комунікативних здібностей, швидке встановлення контактів з оточуючими, неконфліктність, прагнення бути членом команди, установка на взаємодопомогу, особливо при виконанні професійних завдань.	Низький рівень комунікативних здібностей, складності у побудові контактів з оточуючими, упередженість ставлення, недовіра, агресивність, підвищена конфліктність. Такі особливості взаємодії ведуть до втрати почуття ліктю товариша, зменшують можливість розраховувати на допомогу свого колективу як антистресовий потенціал

1. КП (+) Вважаю, що якщо хтось заподіяв мені зло, то я повинен відповісти йому тим самим (змінено на «Думаю, що якщо хтось заподіяв мені зло, то я маю відповісти йому тим самим»).
2. КП (+) Іноді я так наполягаю на своєму, що люди втрачають терпіння.

3. КП (+) Мені важко підтримувати розмову з людьми, з якими я тільки що познайомився.

4. КП (+) Нікому не довіряти – саме безпечне (змінено на «Думаю, що Нікому не довіряти – саме безпечне»).

5. КП (+) Коли б люди не ставились до мене негативно, я досяг би в житті набагато більшого (змінено на «Мені здається, що якщо б люди не ставились до мене негативно, я досяг би в житті набагато більшого»).

6. КП (+) Часто я переходжу на інший бік вулиці, щоб уникнути небажаної зустрічі.

7. КП (+) У гостях найчастіше я сиджу осторонь і розмовляю з ким-небудь одним, а не беру участь у загальних розвагах.

8. КП (+) Коли я намагаюся вказати людям на їхні помилки або допомогти, вони часто розуміють мене неправильно (змінено на «Часто, коли я намагаюся вказати людям на їхні помилки або допомогти, вони розуміють мене неправильно»).

9. КП (+) Якщо я поганої думки про людину або навіть нехтую нею, то майже не намагаюся приховувати це.

10. КП (-/+) Я часто звертаюся до людей за порадою (змінено на: «Я соромлюся звертатися до людей за порадою»).

Шкала «Порушення моральної нормативності»

Шкала	Інтерпретація низьких значень	Інтерпретація високих значень
МН	Високий рівень соціалізації, адекватна оцінка своєї ролі в колективі, орієнтація на дотримання загальноприйнятих норм поведінки та закону.	Втрата стійкості моральних переконань, неадекватна оцінка свого місця і ролі в колективі, відсутність прагнення дотримуватися загальноприйнятих норм поведінки. Існує вірогідність делінквентної поведінки.

1. МН (+) Деякі люди дуже люблять керувати, що мене так і тягне робити все всупереч, навіть коли я знаю, що вони праві.

2. МН (+) Іноді мені так і хочеться затіяти з ким-небудь бійку.

3. МН (+) Я вважаю, що мене часто карали незаслужено (змінено на: «Думаю, що мене часто карали незаслужено»).

4. МН (+) Траплялося, що я перешкоджав або робив усупереч людям просто із принципу, а не тому, що справа була дійсно важливою.

5. МН (+) Мені легко змусити інших людей боятися себе й іноді я роблю це заради забави (змінено на: «Іноді заради забави я змушую людей боятися себе»).

6. МН (+) Нерозумно засуджувати людину, котра обдурює того, хто дозволяє себе обдурити (змінено на «Думаю, не слід засуджувати людину, яка обдурює того, хто дозволяє себе обдурити»).

7. МН (+) Я думаю, що можна, не порушуючи закону, спробувати його обійти (змінено на «Як на мене, можна, не порушуючи закону, зробити спробу обминути зйого»).

8. МН (+) Можна вибачити людям порушення правил, які вони вважають нерозумними.

9. МН (+) Я волію діяти за власними планами, а не виконувати вказівки інших.

10. МН (+) Мені байдуже, що про мене думають інші.

Далі з виділених тверджень було укладено опитувальник таким чином, щоб послідовність тверджень не викликала небажаних навіювань, асоціацій, не формувала почуття провини за власні переживання.

Інструкція до опитувальника залишилась тою самою, що використовується у багатофакторних особистісних опитувальниках «Адаптивність» та «Адаптивність 200».

Інструкція: «Опитувальник складається з тверджень, що стосуються Вашого самопочуття, поведінки, характеру, стосунків. Ваше завдання полягає у тому, щоб визначити своє ставлення до кожного твердження, тобто погодитися або не погодитися з ним. Якщо Ви погоджуєтесь з твердженням, то дайте відповідь «так» (знак «+» у відповідній клітинці реєстраційного бланка). Якщо Ви не згодні – відповідь «ні» (знак «-» у відповідній клітинці).

Правильних або неправильних відповідей тут бути не може, тому довго не замислюйтеся над питанням – давайте відповідь, виходячи з того, що більше відповідає Вашому характеру або уявленню про самого себе».

Текст опитувальника

1. Зазвичай зранку я просинаюся бадьорим і відчуваю, що відпочив.
2. Мені байдуже, що про мене думають інші.
3. Думаю, що якщо хтось заподіяв мені зло, то я маю відповісти йому тим самим.
4. Навіть серед людей я зазвичай почуваюся себе самотнім.
5. Досить часто я почуваюся втомленим.
6. Думаю, що мене часто карали незаслужено.
7. Мені здається, що якщо б люди не ставилися до мене негативно, я досяг би в житті набагато більшого.
8. Здебільшого настрій у мене пригнічений.
9. Буває, що я серджуся.
10. Досить часто мені важко зосередитися на якомусь завданні або роботі.
11. Іноді мені так і хочеться затіяти з ким-небудь бійку.
12. Якщо я поганої думки про людину або навіть нехтую нею, то я майже не намагаюся приховувати це.
13. Часом в мене буває відчуття, що я просто повинен завдати шкоди собі або комусь іншому.
14. Бувало, що я кидав розпочату справу, бо боявся не впоратися з нею.
15. Як на мене, не має потреби дотримуватися правил, які є безглуздими.
16. Часто, коли я намагаюся вказати людям на їхні помилки або допомогти, вони розуміють мене неправильно.
17. Часом у мене виникає відчуття, що я зробив щось не те або навіть щось погане.
18. Бували випадки, що я не виконував обіцянок.
19. Іноді в мене виникає бажання ламати або трощити все навколо.

20. Траплялося, що я перешкоджав або робив усупереч людям просто із принципу, а не тому, що справа була дійсно важливою.
21. Іноді я так наполягаю на своєму, що люди втрачають терпіння.
22. Мені властиво так сильно переживати розчарування, що я не можу змусити себе не думати про них.
23. Бувало, що я цілими днями або навіть тижнями нічого не робив, бо не міг змусити себе взятися до роботи.
24. Думаю, що не слід засуджувати людину, яка обдурює того, хто дозволяє себе обдурити.
25. У гостях найчастіше я сиджу осторонь і розмовляю з ким-небудь одним, а не беру участь у загальних розвагах.
26. Останнім часом у мене часто виникає бажання померти.
27. Серед моїх знайомих є люди, які мені не подобаються.
28. Досить часто у мене болить голова.
29. Деякі люди дуже люблять керувати, що мене так і тягне робити все всупереч, навіть коли я знаю, що вони праві.
30. Часто я переходжу на інший бік вулиці, щоб уникнути небажаної зустрічі.
31. Іноді мені хочеться заснути і не прокинутися.
32. Часом мені буває важко приступити до виконання нового завдання або розпочати нову справу.
33. Як на мене, можна, не порушуючи закону, зробити спробу обминути його обійти.
34. Думаю, що нікому не довіряти – саме безпечно.
35. Зараз мені важко сподіватися на те, що я чого-небудь досягну в житті.
36. Бувало, що я говорив про речі, на яких не розуміюся.
37. Останнім часом мені часто зауважують, що я запальний.
38. Іноді за ради забави я змушую людей боятися себе.
39. Я соромлюся звертатися до людей за порадою.
40. Майбутнє здається мені безнадійним.

41. Останнім часом я почуваюся невпевнено.

42. Я волію діяти за власними планами, а не виконувати вказівки інших.

43. Мені важко підтримувати розмову з людьми, з якими я тільки що познайомився.

44. Якщо справа в мене йде погано, мені відразу хочеться все кинути.

45. Бувало, що непристойний жарт викликав у мене сміх.

Ключі

Щирість відповідей: «+» 9, 18, 27, 36, 45.

Порушення поведінкової регуляції (порушення регулюючої функції емоційно-вольової сфери та самооцінки): «+» 5, 10, 14, 19, 23, 28, 32, 37, 41. «-» 1.

Вірогідність вчинення суїцидальних спроб (зневіра в собі, у своїй здатності долати життєві труднощі, звуження перспективи життя): «+» 4, 8, 13, 17, 22, 26, 31, 35, 40, 44.

Порушення моральної нормативності (втрата стійкості моральних переконань, існує вірогідності делінквентної поведінки): «+» 2, 6, 11, 15, 20, 24, 29, 33, 38, 42.

Втрата комунікативного потенціалу (втрата почуття ліктю товариша, зменшення можливості розраховувати на допомогу свого колективу, як антистресовий потенціал): «+» 3, 7, 12, 16, 21, 25, 30, 34, 39, 43.

Узагальнююча шкала «**Деадаптивність**» розраховується, як сума балів за шкалами «Порушення поведінкової регуляції», «Вірогідність вчинення суїцидальних спроб», «Порушення моральної нормативності» та «Втрата комунікативного потенціалу».

Для визначення **психометричних характеристик експрес-опитувальника «Деадаптивність»** до дослідження було залучено групу кандидатів на навчання до Національної академії Національної гвардії України (НА НГУ) для отримання кваліфікації «магістр», які мали досвід військової служби за контрактом та вищу освіту за цивільною спеціальністю кваліфікаційного рівня «бакалавр», чи мали вищу військову освіту

кваліфікаційного рівня «бакалавр». Загальна кількість учасників цього етапу дослідження склала 40 осіб (усі чоловіки).

Серед важливих особливостей цієї вибірки є свідоме прагнення пов'язати своє життя з військовою службою, особистісна зрілість (особи вже мають вищу освіту, середній вік 22 роки), досвід служби за контрактом від 3 років, участь у плановій професійній психологічній підготовці військовослужбовців НГУ. Ці обстежувані досить добре усвідомлюють бажану для військовослужбовців поведінку, очікуване від них ставлення до суїцидів, моральних і правових норм тощо.

Під час проходження обов'язкової первинної військової підготовки учасники дослідження пройшли ряд тестів, які входять до автоматизованого психодіагностичного субкомплексу «Професійний психологічний відбір»: багаторівневий особистісний опитувальник «Адаптивність» А.Г. Маклакова, методику «Визначення типу акцентуації характеру і темпераменту» К. Леонгарда та Х. Шмішека, методику «Самооцінка структури темпераменту» Б.М. Смірнова, «Опитувальник суїцидального ризику» О.Г. Шмельова, закриту анкету «Вивчення мотивації професійного вибору абітурієнтів ВНЗ МВС», 16-факторний особистісний опитувальник Р. Кеттелла. Також їм було запропоновано пройти експрес-опитувальник «Деадаптивність».

Додатково до дослідження була залучена вибірка курсантів-першокурсників у кількості 40 осіб, які тільки вступили до НА НГУ та не мають досвіду участі у цілеспрямованій професійній психологічній підготовці, сформовані знання про ознаки суїцидальної поведінки, деадаптивності поведінки тощо. Цій виборці було запропоновано пройти два тести – експрес-опитувальник «Деадаптивність» та багаторівневий особистісний опитувальник «Адаптивність 200».

В таблиці 1 наведені показники взаємкореляцій шкал експрес-опитувальника «Деадаптивність», що характеризують його структуру, визначенні за результатами опитування курсантів-магістрів.

Таблиця 1 – Внутрішня структура експрес-опитувальника «Дезадаптивність» за даними обстеження курсантів військової магістратури

Шкали	Порушення поведінкової регуляції	Вірогідність вчинення суїцидальних спроб	Порушення моральної нормативності	Втрата комунікативного потенціалу	Дезадаптивність
Порушення поведінкової регуляції	1				
Вірогідність вчинення суїцидальних спроб	0,42**	1			
Порушення моральної нормативності	0,57**	0,40*	1		
Втрата комунікативного потенціалу	0,52**	0,47**	0,58**	1	
Дезадаптивність	0,76**	0,65**	0,88**	0,86**	1

Примітка. $0p \leq 0,1$, $*p \leq 0,05$, $**p \leq 0,01$.

За даними таблиці 1 бачимо, що шкала «Вірогідність вчинення суїцидальних спроб» є найменш пов'язаною, як з окремими шкалами експрес-опитувальника, так і з загальною шкалою «Дезадаптивність». Твердження шкали «Вірогідність вчинення суїцидальних спроб» у цієї вибірки мають найменші (порівняно з твердженнями, які віднесено до інших шкал експрес-опитувальника) показники диференційної здатності – зрозуміло, що переважна більшість військовослужбовців, які пройшли професійний психологічний відбір на військову службу в НГУ, не погоджуються з твердженнями, що описують суїцидальну поведінку. Попри це, усі твердження цієї шкали було вирішено залишити в методиці «Дезадаптивність». Розробники виходили з того, що якщо розглядати експрес-опитувальники як формалізований спосіб спілкування в умовах обмеженого часу психолога з військовослужбовцями, супровід діяльності яких він здійснює, то можна припустити, що твердження шкали «Вірогідність вчинення суїцидальних спроб» є засобом, який може використати військовослужбовець для повідомлення психологу про кризовий стан, який він переживає (що і є одним із завдань експрес-опитування), звернутися таким чином по допомогу до фахівця.

Отримані показники взаємодіяцій свідчать, що кожна шкала експрес-опитувальника має свій власний зміст і всі вони однозначно «працюють» на загальну шкалу «Дезадаптивності». Усі кореляційні зв'язки з цією шкалою

належать до сильних високо значущих, крім шкали «Вірогідність вчинення суїцидальних спроб», кореляція з якою середньої сили ($r = 0,65, p \leq 0,01$).

Наступним етапом є визначення взаємкореляції шкал методики «Деадаптивність» та багатфакторного особистісного опитувальника «Адаптивність» у курсантів військової магістратури (для кореляції використано сирі бали).

Загальні показники за методиками «Деадаптивність» та «Особистісний адаптаційний потенціал» корелюють на середньому рівні ($r = 0,62, p \leq 0,01$) у курсантів військової магістратури. Проте, цей показник кореляції є меншим, ніж необхідний для визнання показників методики «Деадаптивність» тотожними показникам за методикою «Адаптивність». Припускаємо, що зниження взаємкореляцій за загальними шкалами, та близькими за змістом шкалами «Втрата комунікативного потенціалу» / «Комунікативний потенціал» ($r = 0,63, p \leq 0,01$), «Порушення моральної нормативності» / «Моральна нормативність» ($r = 0,61, p \leq 0,01$); «Порушення поведінкової регуляції» / «Поведінкова регуляція» ($r = 0,60, p \leq 0,01$), «Вірогідність вчинення суїцидальних спроб» / «Поведінкова регуляція» ($r = 0,62, p \leq 0,01$) є наслідком деякого огрубіння результатів, характерне для експрес-опитування, дещо більшим акцентом розроблюваного експрес-опитувальника на діагностику актуального стану (особливо, що стосується суїцидальної поведінки) та особливостями вибірки, яка, як вказувалось вище, має досвід участі в плановій професійній психологічній підготовці, відповідно, ці учасники дослідження знайомі з вимогами до емоційно-вольової сфери військовослужбовця, з ознаками суїцидальної поведінки, з бажаним для правоохоронців ставленням до норм моралі і закону, неприпустимості проявів у спілкуванні з цивільним населенням і товаришами вербальних образ тощо.

Показники отриманих психодіагностичних результатів курсантів першого року навчання НА НГУ (які є більш «наївною» вибіркою порівняно з курсантами-магістрами) кореляції інтегральних шкал багаторівневого особистісного опитувальника «Адаптивність 200» (данні якої наведено у

стенах) та експрес-опитувальника «Деадаптивність» є високими, статистично значущими ($r = -0,79$, $p \leq 0,01$), такими, що дозволяють припускати тотожність отриманих за цими методиками результатів. Проте, за іншими шкалами, показники кореляції є менш щільними: «Поведінкова регуляція» / «Порушення поведінкової регуляції» ($r = -0,67$, $p \leq 0,01$), «Суїцидальний ризик» / «Вірогідність вчинення суїцидальних спроб» ($r = -0,69$, $p \leq 0,01$), «Морально-етична нормативність» / «Порушення моральної нормативності» ($r = -0,67$, $p \leq 0,01$) та «Комунікативний потенціал» / «Втрата комунікативного потенціалу» ($r = -0,68$, $p \leq 0,01$).

Враховуючи, що результати за експрес-опитувальником «Деадаптивність» не є достатньо тотожними результатам за методиками «Адаптивність» та «Адаптивність 200» то, для уточнення змісту шкал розроблюваного опитувальника та його валідності зробимо додатковий аналіз даних з іншими психодіагностичними методиками.

Показники кореляції за загальною шкалою «Деадаптивність» і шкалам, що в неї входять у курсантів військової магістратури зі шкалами «Методики самооцінки структури темпераменту» Б. М. Смірнова збільшуються при збільшенні емоційної збудливості.

Серед інших особливостей, зазначимо, що показники за шкалою «Порушення поведінкової регуляції» в зазначеній виборці дещо збільшуються при зменшенні показників «Активності» ($r = -0,28$, $p \leq 0,1$) та «Інтроверсії» ($r = -0,33$, $p \leq 0,05$). Якщо перше є прогнозованим, то збільшення показників «Порушення поведінкової регуляції» при збільшенні показників «Інтроверсії» скоріше за все є наслідком таких закладених в шкалу інтроверсії характеристик, як «зануреність у свої переживання, відокремленість від оточуючих, зовнішня нерішучість».

Показники «Вірогідності вчинення суїцидальних спроб» у курсантів-магістрів збільшується при збільшенні «Регідності» ($r = 0,38$, $p \leq 0,05$), яку Б. М. Смірнов визначав, як «утруднення у зміні наміченої суб'єктом програми діяльності в умовах, що об'єктивно потребують її перебудови». Деякому

підвищенню показників «Вірогідності вчинення суїцидальних спроб» у них може сприяти швидкий темп перебігу і зміни психічних процесів, станів ($r = 0,30$, $p \leq 0,1$). Можна припустити, що у осіб зі швидким темпом реакції, суїцидальні спроби можуть бути імпульсивними, що, нажаль, знижує можливість запобігання їм.

Показники «Темпу реакції» також мають позитивний середній значущий кореляційний зв'язок з показниками «Втрати комунікативного потенціалу» ($r = 0,44$, $p \leq 0,01$). Швидкий темп реакції дещо зменшує передбачуваність поведінки особи, що робить її менш привабливим для спілкування і взаємодії партнером.

Проведений кореляційний аналіз показників за шкалами експрес-опитувальника «Дезадаптивність» та методики визначення акцентуацій характеру та темпераменту, дав змогу визначити велику кількість значущих кореляційних зв'язків між ними. Особливо негативно акцентуації позначається на комунікативному потенціалі та на загальній здатності до адаптації. Висока чутливість і схильність до глибоких переживань (емотивний тип), сприйняття оточуючого світу як небезпечного (тривожно-боязкий тип), нездатність до швидких змін і прийняття відповідальності, схильність до переживання почуття провини (педантичний), очікування настання і поступове збільшення тривалості фази пригніченості (циклотимічний тип) збільшують показники «Вірогідності вчинення суїцидальних спроб».

Показники за «Циклотимічним» і «Неврівноваженим» типами акцентуації корелюють з порушення регулюючої функції емоційно-вольової (показниками «Порушення поведінкової регуляції») та ціннісної (показниками «Порушення моральної нормативності») сфер особистості.

Наявність тенденції до значущих кореляційних зв'язків між показниками «Порушення моральної нормативності» та «Педантичним» ($r = 0,29$, $p \leq 0,1$) та «Тривожно-боязким» ($r = 0,30$, $p \leq 0,1$) типами акцентуацій є свідченням того, що порушення моральної нормативності також пов'язано з нездатністю до

здійснення вчинку, прийняття на себе відповідальності за себе і долю інших людей.

Досить неочікувані результати кореляційного аналізу отримані при вивченні взаємозв'язку показників за шкалами методики «Деадаптивність» та «Опитувальника суїцидального ризику».

Так, шкала експрес-опитувальника «Деадаптивність», яка призначена для вимірювання «Вірогідності вчинення суїцидальних спроб», не має ні одного значущого кореляційного зв'язку зі шкалами методики А. Г. Шмельова. Натомість, така шкала, як «Втрата комунікативного потенціалу» корелює на значущому рівні з половиною шкал «Опитувальника суїцидального ризику» («Демонстративність» ($r = 0,32$, $p \leq 0,05$), «Афективність» ($r = 0,53$, $p \leq 0,01$), «Неспроможність» ($r = 0,48$, $p \leq 0,01$), «Соціальний песимізм» ($r = 0,30$, $p \leq 0,1$)). Інтерпретуючи ці данні можемо припустити, що демонстративність, афективність, неспроможність і соціальний песимізм є тими характеристиками, які сприяють ізолюваності особи від свого оточення, не дозволяють їй розраховувати на підтримку і допомогу інших, і вже опосередковано (через формування ізолюваності) стають змінними, що підвищують вірогідність вчинення суїцидальних спроб.

Іншою цікавою особливістю є те, що усі шкали експрес-опитувальника «Деадаптивність» негативно пов'язані зі шкалою «Максималізм» і позитивно – з «Антисуїцидальним фактором». Так, закладений А. Г. Шмельовим зміст у ці шкали дещо не погоджуються з ситуацією, у якій опинилися військовослужбовці. «Максималізм», негативним моментом якого вважається надмірна увага до втрат, і антисуїцидальний фактор, як «наявність у житті людей, прив'язаність до яких може вплинути на прийняття рішень» та «страх перед фізичним болем і стражданням», у військовослужбовців, обов'язком яких є участь у бойових діях, набувають іншого сенсу.

Серед інших значущих зв'язків слід вказати на взаємозв'язок «Часової перспективи» з «Порушенням поведінкової регуляції» ($r = 0,39$, $p \leq 0,05$) та «Соціального песимізму» з «Порушенням моральної нормативності» ($r = 0,32$,

$p \leq 0,05$), перший пов'язаний з функцією планування майбутнього, другий – з уявленнями про «нормальність» взаємин з оточенням.

Данні кореляції розроблюваної методики з «Закритою анкетною вивчення мотивації професійного вибору абітурієнтів ВНЗ МВС» не сягають статистично значущого рівня, напрямок кореляційних зв'язків між зазначеними методиками свідчить про те, що вмотивованість до професійної діяльності правоохоронця є профілактичним фактором щодо дезадаптивності. Асоціальні мотиви, навпроти мають позитивні зв'язки з дезадаптивністю.

Найбільш щільно мотивація вибору професії правоохоронця пов'язана з такою шкалою методики «Дезадаптивність», як «Порушення поведінкової регуляції». Так, ця шкала має статистично значущі кореляційні зв'язки та зв'язки на рівні тенденції до статистичної значущості з «Мотивами пов'язаними з ціллю і змістом професії» ($r = -0,28$, $p \leq 0,1$), «Мотивами, пов'язаними з особистим і професійним удосконаленням» ($r = -0,29$, $p \leq 0,1$), «Мотивами, пов'язаними з романтичною привабливістю професії» ($r = -0,31$, $p \leq 0,1$), «Мотивами, пов'язаними з прагненням компенсувати характерологічні недоліки» ($r = -0,32$, $p \leq 0,05$) та шкалою «Самостійний вибір професії» ($r = 0,43$, $p \leq 0,01$).

Збільшення показників за шкалами «Несамостійний вибір професії» та «Мотиви, пов'язані з зовнішнім престижем професії» сприяє деякому збільшенню комунікативного потенціалу, так як свідчать про прагнення враховувати інші точки зору та ставлення оточення до представника правоохоронної професії.

Аналіз наведених кореляцій між шкалами експрес-опитувальника «Дезадаптивність» з факторами методики Р. Кеттелла показав, що за усіма шкалами методики «Дезадаптивність» показники збільшуються при збільшенні боязкості (фактор «Н»), підозрливості (фактор «L») та тривожності (фактор «O»).

Серед інших особливостей слід зазначити наступні, що порушення поведінкової і моральної регуляції пов'язані зі зниженням самоконтролю (фактор «Q3») (відповідно $r = -0,44$ та $r = -0,47$, $p \leq 0,01$ для обох значень).

Порушення моральної нормативності також збільшується при зменшенні факторів «MD» ($r = -0,46, p \leq 0,01$), «A» ($r = -0,38, p \leq 0,05$) та збільшенні показників за факторами «Q2» ($r = 0,30, p \leq 0,1$) та «Q4» ($r = 0,33, p \leq 0,1$). Що цілком очікувано, так як самооцінка залежить від суб'єктивної відповідності власній ієрархії цінностей, надмірне збільшення фактора «Q4» може свідчити про надмірну вмотивованість (аж до макіавеллізму); фактори «A» та «Q2» засвідчують таку наведену в описах шкал характеристику «Порушення моральної нормативності», як «адекватність оцінки свого місця і ролі в колективі», що особливо актуально для військових колективів, які мають жорстку формальну структуру, субординацію.

Зниження мрійливості ($r = -0,33, p \leq 0,1$), дипломатичності ($r = -0,33, p \leq 0,05$) та підвищення напруженості ($r = 0,32, p \leq 0,1$), як фактори, що описують зменшення можливої варіативності дій, збільшують показники «Вірогідності вчинення суїцидальних спроб».

Негативно позначається на комунікативному потенціалі зниження загальної обізнаності (фактор «B») ($r = -0,39, p \leq 0,05$) та низька нормативність поведіння (фактор «G») ($r = -0,29, p \leq 0,1$), як фактори, що роблять поведінку партнера по спілкуванню неприємною, не передбачуваною, не дозволяють покластися на нього під час виконання складних сумісних завдань.

Ще одним моментом дослідження валідності експрес-опитувальника «Деадаптивність» було визначено кореляційних зв'язків між його шкалами та показником IQ за Равеном.

Отримані показники кореляційних зв'язків шкал експрес-опитувальника «Деадаптивність» з показником інтелекту за Равеном свідчить, що інтелектуальний рівень сприяє адаптації, проте сила цього сприяння незначна. Це цілком збігається з даними, які наводить А. Г. Маклаков, вказуючи, що «у більшості досліджень, присвячених вивченню особистісного адаптаційного потенціалу у рамках вивчення завдань профвідбору відсутній взаємозв'язок між показниками цього тесту (мається на увазі методика «Адаптивність») та рівнем інтелектуального розвитку, який враховується у більшості випадків, пов'язаних

з вирішенням завдань професійного психологічного відбору. Проте, існує щільний зв'язок результатів виконання тесту з показниками ефективності професійної діяльності. Ця закономірність дозволяє говорити про особистісний адаптаційний потенціал як про самостійний фактор успішності діяльності різних умов, які необхідно враховувати при прогнозуванні професійної придатності» [3].

Крім того, інтегральний показник експрес-опитувальника «Дезадаптивність» корелює на значущому рівні ($r = 0,32$, $p \leq 0,05$) з показниками частоти скарг на самопочуття (здоров'я) та звернення до медичного пункту курсантів протягом місяця, коли вони проходили так званий «курс молодого бійця» (фіксація скарг здійснювалась офіцерами, які безпосередньо керували курсантами під час проходження ними «курсу»). Подібні закономірності було встановлено і розробником методики «Адаптивність»: «В ході дослідження було встановлено значення особистісного адаптаційного потенціалу для збереження професійного здоров'я. Наприклад, молоді люди у віці 18-21 року, які пред'являють скарги на стан здоров'я у процесі адаптації до умов діяльності, у більшості випадків мали більш низький рівень розвитку ОАП» [3].

Зазначимо також, що хоча експрес-опитувальник передбачають роботу зі «щирими» респондентами, проте закладена в розроблений опитувальник шкала, попри те, що до неї входило лише 5 тверджень має значущі показники кореляції зі шкалами ширості таких методик, як «Адаптивність» ($r = 0,62$, $p \leq 0,01$), «Адаптивність 200» ($r = 0,72$, $p \leq 0,01$), «Методикою самооцінки структури темпераменту» ($r = 0,57$, $p \leq 0,01$).

Враховуючи, що розроблювана методика є експрес-опитувальником, то процедуру стандартизації було зведено до співвіднесення показників за загальною шкалою «Дезадаптивність» з показником особистісного адаптаційного потенціалу.

Таке співвідношення дозволяє значно спростити процедуру прийняття рішення за результатами обстеження: так, якщо обстежуваний дав 6 та більше

позитивних відповідей, крім відповідей на зворотне твердження «1» та відповіді на твердження, що належать до шкали щирості (ці відповіді кратні 9: «9», «18», «27», «36», «45» і завдяки цьому вони запам'ятовуються психологом без зусиль), то потрібно посилити увагу щодо процесу адаптації обстежуваного. Якщо позитивних відповідей 10 та більше – показане поглиблене вивчення обстежуваного з метою визначення реального рівня особистісного адаптаційного потенціалу та можливих його дефектів. Якщо обстежуваний дає до 5 згод на діагностичнозначущі твердження, і візуальна діагностика не надає підстав для сумнівів у цих даних, то припускаємо, що у обстежуваного нормальні показники особистісного адаптаційного потенціалу.

Таке спрощена процедура при роботі в «полі» дозволяє психологу обходитися без «ключів» до цієї методики.

У таблиці 2 наведено середні значення за шкалами експрес-опитувальника, визначені в групах військовослужбовців НГУ з різним соціально-професійним статусом.

Таблиця 2 – Норми за експрес-опитувальником «Деадаптивність» для різних груп військовослужбовців НГУ

Групи військовослужбовців НГУ	Порушення поведінкової регуляції	Вірогідність вчинення суїцидальних спроб	Порушення моральної нормативності	Втрата комунікативного потенціалу	Деадаптивність
Курсанти-кваліфікаційного рівня «бакалавр»	1,10±1,77	0,57±0,94	2,17±1,46	2,20±1,99	6,03±4,64
Курсанти кваліфікаційного рівня «магістр»	0,69±0,92	0,36±0,72	2,72±1,78	1,67±1,57	5,44±4,00

Висновки. Проведене дослідження показало, що хоча внаслідок певного огрублення даних, характерного для експрес-опитувальників, деяких уточнень змісту шкал, відповідних до останніх досліджень вибірки військовослужбовців НГУ, розроблена методика за своїми психометричними характеристиками не може (і не має) в повній мірі замінити більш потужні багаторівневі особистісні опитувальники «Адаптивність» та «Адаптивність 200». Проте вона дозволяє у досить короткий строк і при мінімумі зусиль виявити найбільш рельєфні ознаки

дезадаптивності особистості, такі як порушення поведінкової регуляції, збільшення вірогідності суїцидального ризику, порушення моральної нормативності, втрату комунікативного потенціалу.

Як і будь-яка експрес-методика, для ефективності використання опитувальник «Деадаптивність» потребує встановлення довірчих стосунків між військовослужбовцями та психологом, який займається моніторингом їх стану.

Опитувальник «Деадаптивність» дуже легкий для розуміння, алгоритм прийняття рішення за ним простий і без складностей запам'ятовується навіть за відсутності спеціальної психологічної освіти, тому як довго цей психодіагностичний інструмент буде зберігати свою ефективність, залежить від того, наскільки відповідально психологи будуть ставитися до поширення конфіденційної інформації про процедуру оброблення результатів за експрес-опитувальником «Деадаптивність» серед військовослужбовців та інших «зацікавлених» осіб. При недотриманні військовими психологами принципів поширення службової інформації про професійний інструментарій цей опитувальник може спіткати доля таких популярних у свій час психодіагностичних методик, як «Восьмиколірний тест Люшера» та опитувальник суб'єктивної адаптованості (ОСАДА).

Список використаної літератури

1. Маклаков, А. Г. Психология и педагогика [Текст] / А. Г. Маклаков // Военная психология. – СПб., 2005. – 464 с.
2. Маклаков, А. Г. Многоуровневый личностный опросник «Адаптивность» [Текст] / А. Г. Маклаков // Профессиональный психологический отбор кандидатов в военно-учебные заведения Министерства обороны Российской Федерации : метод, рекомендации. – М., 1994. – С. 164–174.
3. Маклаков, А.Г. Личностный адаптационный потенциал: его мобилизация и прогнозирование в экстремальных условиях [Текст] / А. Г.Маклаков // Психологический журнал. – Том. 22. – 2001. – №1. – С. 16–24.

Приходько И., Мацегора Я., Колесниченко А., Байда М. Экспресс-опросник «дезадаптивность»: разработка, апробация, психометрические показатели

Статья посвящена проблеме разработки, апробации и определения психометрических показателей экспресс-опросника «Деадаптивность» в структуре опросников «Адаптивность» и «Адаптивность 200». Приведен подробный аналитический обзор разработки многоуровневого личностного опросника «Адаптивность» (автор А. Маклаков). Разработанная методика имеет форму экспресс-опросника, некоторые утверждения несколько упрощены, переформулированы, в результате чего содержание шкал стало более рельефным, но и более «прозрачным» для обследуемых. Представлены результаты стандартизации, в виде соотношения показателей общей шкалы «Деадаптивность» с показателем личностного адаптационного потенциала, в связи с тем, что разработанная методика является экспресс-опросником.

Ключевые слова: адаптация, военнослужащий, опросник, поведенческая регуляция, суицидальная попытка, коммуникативный потенциал, моральная нормативность.

Prikhodko I., Matcegora Ya., Kolesnichenko O., Bayda M. Express-Questionnaire "Desadaptivity": Development, Approbation, Psychometric Indicators

The article is devoted to the problem of development, approbation and definition of psychometric indicators of the express-questionnaire "Desadaptivity" in the structure of the questionnaires "Adaptability" and "Adaptability 200". A detailed analytical review of the development of the multi-level personal questionnaire "Adaptivity" (author A. Maklakov) is given.

To develop a rapid questionnaire "Desadaptivity" in the structure of the questionnaires "Adaptability" and "Adaptability 200" with the help of expert evaluation, 10 statements were selected that are most logically related to the scales to which they are attributed by the authors. Since the developed methodology has the form of an express-questionnaire, some statements have been simplified and reformulated. As a result, the content of the scales became more pronounced, but also more "transparent" for the subjects. Accordingly, the questionnaire is designed for sincere cooperation of the subject with a psychologist, on the frankness of the subject. In accordance with this, the scale of sincerity became "nominal", it was reduced to 5 statements. Such changes are quite within the meaning of the term "express-questionnaire".

The instruction to the questionnaire remained the same as that used in the multifactorial personality questionnaires "Adaptability" and "Adaptability 200".

The contents of the initial scales of the "Adaptability" and "Adaptability 200" questionnaires were specified based on the studies conducted within the framework of the definition of the scientific basis for the psychological support of the service and combat activities of the NGU personnel.

Taking into account that the developed methodology is an express-questionnaire, the standardization procedure was correlated with the indicators of

the general scale "Desadaptitivity" with the indicator of the personal adaptive potential.

Express-questionnaire "Desadaptitivity" allows in the shortest possible time and with minimum effort to reveal the most prominent signs of Desadaptitivity, such as disorder of behavioral regulation, increase of suicidal risk, disorder of moral normativity, loss of communication potential.

It is very easy to understand, the algorithm for decisions making is simple and without complications of remembering even in the absence of a special psychological education. The duration of the preservation of the effectiveness of this psychodiagnostic tool will depend on how responsible the psychologists will be regarding the dissemination of "service" information about the procedure for processing the results of the "Desadaptitivity" Express-questionnaire among military personnel and other "interested" persons.

Keywords: *adaptation, serviceman, questionnaire, behavioral regulation, suicidal attempt, communicative potential, moral normativity.*